

जलकारभाराचे मानक (वाटर गव्हर्नन्स स्टॅण्डर्ड)

पाणी व्यवस्थापन
सामूहिक जबाबदारी

ग्रामीण भारताला
जलसाक्षर व जलसुरक्षित
बनविण्यासाठी टूलकिट

जल - स्वयंपूर्ण समाज
घडविण्यासाठी प्रेरक उपक्रम

जलकारभाराचे मानक (वॉटर गव्हर्नन्स स्टॅंडर्ड)

ग्रामीण समुदायांना जल आव्हानांचा सामना करण्यासाठी सक्षम करून जल-सुरक्षित करण्यासाठी एक महत्वाचे साधन

जलक्षेत्रातील आव्हाने व जलकारभार मानकाची आवश्यकता

जलसंसाधन हे आर्थिक विकासासाठी एक महत्वाचा घटक असून मानवी कल्याण आणि परिसंस्थेच्या आरोग्यासाठी अत्यावश्यक आहे. भारत हा भूजल वापरणारा जगातील सर्वात मोठा देश आहे, तसेच भारतात एकूण वापरायोग्य म्हणजेच गोड्या पाण्यापैकी जवळजवळ ८५% वाटा हा शेतीचा आहे. परंतु, उपसा करता येण्याजोग्या एकूण उपलब्ध भूजलाच्या सुमारे दोन तृतीयांश भूजल आधीच उपसले जाते. अति उपशामुळे भूजलाची पातळी सातत्याने खालावत आहे, उन्हाळ्यात निर्माण होणाऱ्या तीव्र पाणीटंचाईच्या स्वरूपात हि परिस्थिती बऱ्याचदा दिसून येते. ग्रामीण भागातील महिला अनेकदा लांब अंतर पार करून पाणी आणतात किंवा पाण्यासाठी तासंतास रांगेत थांबतात तर अनेक शहरात टंचाईच्या काळात पाण्याचे वाटप अगदी राशन प्रमाणे होत असल्याचे आपण पहिले आहे.

भारतातील भूजल व्यवस्थापनासमोर अनेक दशकांपासून दोन प्रमुख आव्हाने आहेत: यातील एक म्हणजे ग्रामीण भागातील गावकऱ्यांना गावातील जलकारभार व जल व्यवस्थापन सुधारण्यासाठी प्रोत्साहनाचा अभाव दिसून येतो. दुसरे, देणगीदार आणि गुंतवणूक करणाऱ्या संस्था (खाजगी आणि शासकीय) यांना जलक्षेत्रात योग्य ठिकाणी आणि योग्य विषयावर गुंतवणूक करण्यासाठी संधी तसेच त्यातील धोके समजून घेण्यासाठी योग्य प्रणालींचा अभाव. हवामान बदल, मुख्य म्हणजे पावसाचा वाढता लहरीपणा, या आव्हानांची तीव्रता आणखी वाढवत आहे, त्यामुळे पाण्याच्या शाश्वत वापराला प्राथमिकता देणे हि तातडीची गरज बनली आहे.

सरकार आणि शासकीय योजना, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय देणगीदार संस्था, गैरसरकारी व स्वयंसेवी संस्था यांनी आतापर्यंत राज्यातील ग्रामीण भागात विविध पाणलोट व इतर उपचारांद्वारे जलसाठा वाढवण्यासाठी लक्षणीय कामे केली आहेत. परिणामी बहुतांश भागात पाणी टंचाईचा वारंवार सामना करावा लागतो. परंतु असे असले तरी, उपलब्ध पाण्याचे योग्य व्यवस्थापन, कार्यक्षम वापर आणि एकूणच गावपातळीवरील जलकारभार सुधारण्यावर पुरेसे लक्ष दिले गेले नाही. योग्य व्यवस्थापनाच्या अभावामुळे गावात वाढलेल्या जलस्रोतांचा शाश्वत व समन्यायी वापर झाल्याचे सार्वत्रिकपणे दिसून येत नाही. परिणामी, पाणी टंचाई पुन्हा पुन्हा जाणवते.

या आव्हानांवर यशस्वी मात करण्यासाठी अशा साधनांची किंवा प्रणालीची आवश्यकता आहे की, जी वाढत्या हवामान बदलांच्या धोक्यांना लक्षात घेऊन, शाश्वत जलव्यवस्थापनासाठी सामाजिक, राजकीय आणि आर्थिक घटकांचा समावेश करत, पाण्याचे योग्य व्यवस्थापन आणि पुरवठा यातील संतुलन साधण्यासाठी पाणी वापरकर्त्यांचा दृष्टिकोन बदलण्यासाठी उपयुक्त ठरेल. यावरून असे लक्षात येते की, शाश्वत आणि दीर्घकालीन जलसुरक्षितता साध्य करण्यासाठी प्रभावी जल प्रशासन केंद्रस्थानी असल्याचे दिसून येते.

या पार्श्वभूमीवर एक महत्वाचा प्रश्न निर्माण होतो आणि तो म्हणजे गांव पाणलोट क्षेत्रांपासून ते तालुकास्तर, जिल्हा आणि राज्यांपर्यंत जलसंवर्धन, जलव्यवस्थापन आणि जलकारभाराचे मूल्यांकन करण्यासाठी कोणते मापदंड सध्या उपलब्ध आहेत का? किंवा सध्या उपलब्ध असलेले काही मापदंड याकडे लक्ष देतात का? उदाहरणार्थ, नितिआयोगाने विकसित केलेला कंपोजिट वॉटर मॅनेजमेंट इंडेक्स (CWMI) भारतातील राज्य स्तरावरील जल व्यवस्थापनातील कामगिरीचे मूल्यांकन करतो, तर अलायन्स फॉर वॉटर स्टीवर्डशिप (AWS) हे स्टॅंडर्ड उद्योग आणि व्यवसायांच्या जलव्यवस्थापन पद्धतीचे मूल्यांकन करून त्यांना प्रमाणित करते. तथापि, आतापर्यंत, भारतात जलकारभारासाठी अंमलबजावणी व व्यवस्थापनासाठी सर्वात छोटे प्रशासकीय एकक हे गाव आणि ग्रामपंचायत हे आहे, आणि गावस्तरावर जलव्यवस्थापन आणि एकूणच जलकारभाराच्या कामगिरीचे परिणामकारक मूल्यांकन करण्यासाठी कोणतेही मानक अस्तित्वात नव्हते.

भारतातील जलसंसाधनावरील वाढता ताण

- भारतात जगातील एकूण लोकसंख्येपैकी १८% लोक राहतात परंतु जगातील एकूण गोड्या पाण्याच्या म्हणजे वापरायोग्य पाण्यापैकी फक्त ४% पाणी भारतात उपलब्ध आहे व जगातील एकूण भूप्रदेशापैकी फक्त २.४% भूभाग भारतात आहे.
- भारतात ६० कोटींहून अधिक लोकसंख्येला तीव्र ते अतितीव्र पाणी टंचाईचा सामना करावा लागत आहे (नीती आयोग).
- स्वातंत्र्यानंतरच्या तुलनेत सध्या दरडोई (प्रती माणसी) गोड्या पाण्याची उपलब्धता हि ७०% ने कमी झाली आहे.
- भारतातील एकूण उपलब्ध वापरायोग्य पाण्यापैकी ८७% पाणी हे शेतीसाठी वापरले जाते. आणि शेतीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या पाण्यापाकी ६०% पेक्षा जास्त पाणी हे भूजलस्रोतांतून वापरले जाते, यामुळे भारत जगातील सर्वात मोठा भूजल वापरणारा देश बनला आहे.

भारतातील शुष्क प्रदेशातील जलसंकट

- भारतातील ७०% भूभाग हा फक्त पावसावर अवलंबून आहे व अत्यल्प पाऊसमानामुळे दुष्काळग्रस्त प्रदेशात मोडतो.
- भूजलाची खालावत चाललेली पातळी, पावसाचा वाढता लहरीपणा आणि उपलब्ध पाण्याचे कमकुवत व्यवस्थापन यामुळे पाणी टंचाईची तीव्रता आणखी वाढतच आहे.
- जलसाठे वाढण्यावर मोठ्या प्रमाणात गुंतवणूक झाली असून यावर मोठ्या प्रमाणात कामे झाली आहेत, परंतु गाव आणि ग्रामपंचायत पातळीवर उपलब्ध होणाऱ्या पाण्याचे व्यवस्थापन आणि कार्यक्षम वापर यावर फारसे लक्ष दिले गेलेले नाही.

या परिस्थितीत बदल हि काळाची गरज

- भारतात जलसुरक्षा, पाणी वाटपातील समन्याय आणि जलसंसाधनाचे शाश्वत व्यवस्थापन हि ध्येये साध्य करण्यासाठी, जलसाठे व पाण्याची उपलब्धता वाढविण्याच्या धोरणापलीकडे जाऊन उपलब्ध पाण्याचे जलव्यवस्थापन व जलकारभार सुधारण्याकडे पुरसे लक्ष केंद्रित करणे आवश्यक आहे. यासाठी लोकांच्या पाणी वापराच्या सवयी आणि त्यांच्या वर्तन बदलासाठी त्यांना प्रोत्साहित करणे अत्यंत आवश्यक आहे.
- यासाठी अशा मजबूत जलकारभाराच्या मानकाची व प्रणालीची आवश्यकता आहे जे गावपातळीवर जलकारभाराचे मूल्यांकन हे, स्पष्ट निकषांच्या आधारे तटस्थपणे करेल, गावांना जलव्यवस्थापनातील त्यांच्या चांगल्या कामासाठी प्रोत्साहन देईल व गावागावांमध्ये जलव्यवस्थापन सुधारण्यासाठी निरोगी स्पर्धेस चालना देईल. या प्रणालीचा उपयोग हा देणगीदार, गुंतवणूकदार आणि शासन व सरकार यांना पाण्याशी संबंधित गावांतील गुंतवणुकीला प्राधान्य देण्यासंदर्भात निर्णय घेताना उपयुक्त ठरेल.

जल कारभाराचे मानक म्हणजे काय ?

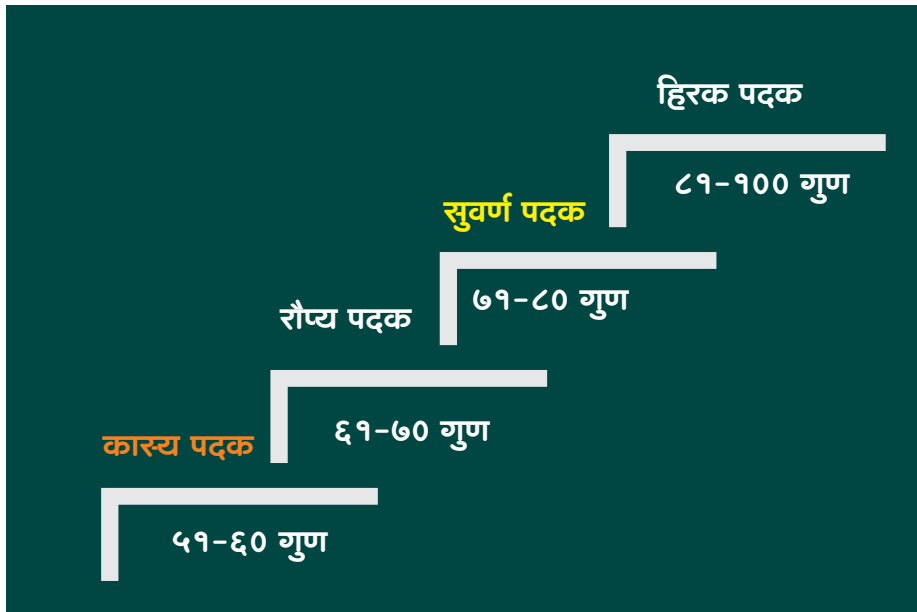
जलक्षेत्रातील वरील आव्हानांचा यशस्वी मुकाबला करण्याच्या दिशेने वॉटरशेड ऑर्गनायझेशन ट्रस्ट (WOTR) संस्थेच्या WOTR सेंटर फॉर रेझिलियन्स स्टडीज (W-CReS) या संशोधन विभागाच्या सहकार्याने जल कारभाराचे मानक 'वॉटर गव्हर्नन्स स्टॅंडर्ड' विकसित केले आहे. हे मानक एक रेटिंग आणि प्रमाणन पद्धत आहे जी गावातील समुदायांना चांगल्या जलव्यवस्थापनासाठी 'वॉटर-स्मार्ट' वर्तनासाठी प्रोत्साहित करते आणि गुंतवणूकदारांना त्यांच्या गुंतवणुकी संदर्भात योग्य निर्णय घेण्यासाठी मार्गदर्शन करते. जलकारभाराचे हे मानक हे गावकरी त्यांच्या उपलब्ध जलसंपत्तीचे व्यवस्थापन आणि व्यवस्थापन कसे व किती प्रभावीपणे करतात याचे मूल्यमापन करते आणि गावांना त्यांच्या मूल्यांकनाच्या आधारावर गुण 'वॉटर स्कोअर' देऊन प्रमाणित करते.

या मानकामध्ये, गावांना जलकारभारासाठी प्रमाणित करण्यासाठी मॉड्यूलर दृष्टिकोन स्वीकारण्यात आला आहे. खाली नमूद केलेले चार विभाग किंवा मॉड्यूल (तक्ता १ पहा) भारतातील पाऊस आणि भूजलावर अवलंबून असलेल्या प्रदेशांमध्ये गावपातळीवर पाणी व्यवस्थापन आणि प्रशासनाचे वेगवेगळे पैलू आणि परिणाम विचारात घेतात. प्रत्येक मॉड्यूलमध्ये विविध घटक आणि उप-घटक आहेत जे विविध निकषांमध्ये विभागले गेले आहेत व या निकषांना गुण दिलेले आहेत.

तक्ता १: मॉड्यूल आणि गुणांची विभागणी

घटक/एकक	घटकांची संख्या	उप-घटकांची संख्या	मूल्यमापन निकषांची संख्या	निर्देशाकांची संख्या	गुण नोंदणी
१. प्रशासन आणि समिती	४	५	१४	१६	२८
२. पुरवठ्याचे पाणी व्यवस्थापन	४	९	२७	४३	३६
३. मागणीचे पाणी व्यवस्थापन	३	४	१०	१५	२६
४. शाश्वतता आणि समानता	२	५	७	११	१०
एकुण ४	१३	२३	५८	८५	१००

- गावांना मुल्यांकनाद्वारे मिळणाऱ्या गुणांच्या आधारे, खालील चारपैकी एक रेटिंग देऊन गावांना प्रमाणित केले जाते.

- प्रोत्साहन आणि प्रमाणपत्रामुळे गावांगावांमध्ये जलव्यवस्थापन सुधारण्यासाठी निरोगी स्पर्धेस चालना निर्माण होते. या निरोगी जलस्पर्धेमुळे गावातील गुंतवणुकीसाठीच्या संधी निर्माण होतात व गावकऱ्यांना पर्यावरणीय शाश्वत, सामाजिक समन्यायी, आणि आर्थिकदृष्ट्या फायदेशीर जलव्यवस्थापन करण्यासाठी प्रेरणा मिळते.

या मानकाच्या अंतर्गत मूल्यमापन होणाऱ्या गावांना त्यांच्या मूल्यांकनावर आधारित स्पष्ट कृती आराखडा दिला जातो जेणेकरून ते यावर उपयोजना करून त्यांच्या जलकारभारात सुधारणा करू शकतात. या प्रणालीचा उपयोग करून गावांना मिळणारे गुण आणि प्रमाणपत्र हे देणगीदार, गुंतवणूकदार आणि शासन व सरकार यांना पाण्याशी संबंधित गावांतील गुंतवणुकीला प्राधान्य देण्यासंदर्भात निर्णय घेताना उपयुक्त ठरतात. तसेच हि प्रणाली गावांमध्ये जलविकास व व्यवस्थापनात केलेल्या गुंतवणुकीचे मूल्यमापन करण्यासाठी अतिशय उपयुक्त आहे. जलकारभाराचे मानक हे गावकऱ्यांना केवळ निष्क्रिय पाणी वापरकर्ते म्हणून न पाहता सक्रिय व्यवस्थापक व जलकारभारी म्हणून पाहत, आणि त्यांना योग्य पद्धतीने प्रोत्साहित केले तर ते गावाचे जलव्यवस्थापन सुधारण्यासाठी पुढाकार घेतात. जलकारभाराचे मानक व प्रणालीचा दृढ विश्वास आहे कि, गावकऱ्यांना गरजेचे असणारे ज्ञान व माहिती, पद्धती आणि सक्षम संस्थात्मक वातावरण उपलब्ध करून दिले तर ते त्यांच्या गावाचे पाणी नियोजन, व्यवस्थापन आणि देखभाल अधिक परिणामकारकपणे करतात.

जलकारभार मानकाची उद्दीष्टे:

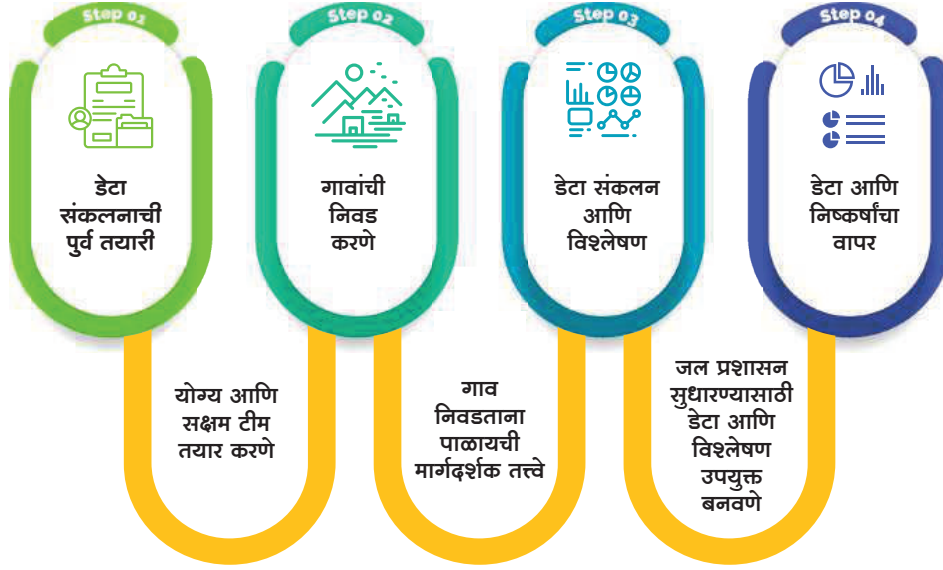
- गावकऱ्यांना जलव्यवस्थापनाच्या योग्य पद्धतींच्या (जल-स्मार्ट पद्धती) अंमलबजावणीसाठी प्रोत्साहन
- गुंतवणूकदार आणि सरकारी संस्थांना त्यांचा निधी योग्य ठिकाणी आणि प्रभावीपणे गुंतवण्यासाठी मार्गदर्शक आणि त्यासाठी निर्णय घेण्यासाठी आधार
- जलकारभार आणि व्यवस्थापनावर आधारावर गावांची वर्गवारी व क्रमवारी (बेंचमार्किंग) आणि गावांना जलकारभार आणि व्यवस्थापन सुधारण्यासाठी ठोस कृती कार्यक्रम

मानक कोणासाठी फायदेशीर ?

- जलकारभाराच्या या मानकाचे गुंतवणूकदार, वित्तपुरवठादार आणि देणगीदार संस्था - जसे सरकारी संस्था, कॉर्पोरेट्स, देणगीदार आणि परोपकारी संस्था, तसेच कार्यक्रमांची अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्था - या मुख्य लाभधारक आहेत. या संस्था गाव व पाणलोटस्तरावर शाश्वत जल सुरक्षा साध्य करण्यासाठी आवश्यक तांत्रिक आणि आर्थिक सहाय्य गावांना उपलब्ध करून त्यांना सक्षम करण्यासाठी महत्वाची भूमिका बजावतात.
- गावकरी/गावे/ग्रामपंचायती: गावातील जलसंसाधनांचे मूल्यमापन, नियोजन आणि त्यासाठी आवश्यक निधी आकर्षित करण्यासाठी
- गुंतवणूकदार: गावातील जलविकास व व्यवस्थापनासाठी अधिक प्रभावी, फायदेशीर आणि कमी-जोखीम असलेल्या गुंतवणुकीच्या संधी ओळखण्यासाठी
- सरकारे/देणगीदार: गावाच्या जलविकास व व्यवस्थापनातील कामगिरीचे मूल्यमापन करून त्याची जबाबदारी सुनिश्चित करण्यासाठी.
- संशोधक/अभ्यासक: माहितीच्या आणि पुराव्यांचा आधारावर शासकीय योजना व धोरणे सुधारण्यासाठी

जलकारभार मानकाच्या मूल्यांकनाचे टप्पे:

जलकारभार मानकाची प्रत्यक्षात अंमलबजावणी

- जलकारभाराचे मानक हे जलव्यवस्थापनातील अनेकतज्ञांशी व्यापक सल्लामसलत करून आणि महाराष्ट्र, मध्यप्रदेश, आणि झारखंड या तीन राज्यांमधील ९४ गावांमध्ये त्याची चाचणी करून विकसित केले गेले आहे.
- महाराष्ट्र राज्यात जलकारभार मानकाला प्रोत्साहन देण्यासाठी महाराष्ट्र सरकारचा पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता विभाग (WSSD) आणि WOTR मध्ये सामंजस्य करार झाला आहे.
- या सामंजस्य कराराचा भाग म्हणून, धाराशिव जिल्हा प्रशासनाच्या समन्वयाने जल स्पर्धा २०२५ चे आयोजन करण्यात आले होते. या जलस्पर्धेचे आयोजन हे प्रायोगिक स्तरावर करण्यात आले होते ज्याचा उद्देश्य येणाऱ्या अनुभवाच्या आधारे या मानकात व पद्धतीत आवश्यक बदल करून राज्यस्तरावरील अंमलबजावणीसाठी पाठपुरावा करणे हा होता. धाराशिव जिल्ह्यातील जलस्पर्धेच्या या मूल्यांकनात एकूण २६५ गावांनी भाग घेतला आणि जिल्हास्तरावर झालेल्या उच्चस्तरीय समारंभात उत्कृष्ट तीन गावांना पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले.
- तसेच फेब्रुवारी-मार्च २०२६मध्ये जलकारभाराच्या मानकाचा राजस्थान राज्यातील बारा जिल्यातील २०० गावांत मूल्यांकनासाठी वापर करण्यात आला व विजेत्या गावांना बक्षिसे देण्यात आली.
- धाराशिव जिल्यात २५६ ग्रामपंचायतींनी जलस्पर्धेसाठी स्वेच्छेने नोंदणी केली आणि जलकारभार मानकाच्या १००-गुणांच्या स्कोअरकार्डचा वापर करून त्यांचे मूल्यांकन करण्यात आले. जागतिक पर्यावरणदिनाचे औचित्य साधून ५ मे २०२५ रोजी दिमाखदार सोहळ्यात विजेत्यांना पुरस्कार प्रदान करण्यात आले.
- या जलस्पर्धेत मूल्यांकन केलेल्या सर्व गावांना त्यांचे जलव्यवस्थापन आणि त्यासाठी सामूहिक कृती सुधारण्यासाठी मूल्यांकनावर आधारित कृती आराखडा देण्यात आला.
- या उपक्रमामुळे सामूहिक कृती, चांगल्या जलप्रशासनासाठी स्पर्धा आणि जलव्यवस्थापनात सार्वजनिक जबाबदारी पुन्हा निर्माण झाली.
- जलस्पर्धेच्या या उपक्रमामुळे गावकरी, ग्रामपंचायती आणि जिल्हा प्रशासन यांमध्ये जलव्यवस्थापनाविषयी प्रचंड उत्साह निर्माण झाला आहे. धाराशिव जिल्ह्यात राबविल्या गेलेल्या या जलस्पर्धेविषयी अधिक माहिती पुढील व्हिडीओवर उपलब्ध आहे.
https://youtu.be/KVyYj_-NSUs
- WOTR संस्था राबवीत असलेल्या विविध राज्यांमधील अंमलबजावणी प्रकल्पांमध्ये जलकारभार मानक लागू केले जात आहे. आतापर्यंत, WGS- आधारित स्पर्धा भारतातील विविध राज्यांमधील ६०६ गावांमध्ये आयोजित करण्यात आलेली आहे, ज्यामध्ये महाराष्ट्रातील ३३२, राजस्थानमधील २००, मध्य प्रदेशातील ३४, झारखंडमधील ३० आणि तेलंगणातील १० गावांचा समावेश आहे.
- जलकारभार मानकाचे महत्व आणि भविष्यातील संधी बघता, WOTR आणि W-CReS संस्था या प्रणालीचे ऑनलाईन ॲप्लिकेशन विकसित करित आहे जेणेकरून या पद्धतीसाठी डेटा/माहितीचे संकलन आणि आउटपुट/रिपोर्ट जनरेशन प्रक्रिया अधिक सोपी, अचूक, आणि जलद होण्यासाठी मदत होईल. विकसित होत असलेले हे मोबाईल ॲप्लिकेशन आणि डॅशबोर्ड हे भारतातील विविध स्थानिक भाषांमध्ये वापरता येईल अशा पद्धतीने विकसित करण्यात येत आहे.

शासकीय धोरणांसाठी मानकाचे महत्व आणि आणि पुढील दिशा

- जलकारभार मानक आधारित फ्रेमवर्क महाराष्ट्र राज्याच्या अनेक कार्यक्रमांमध्ये स्वीकारले गेले आहे आणि अंमलात आणले जात आहेत.
- WOTR आणि W-CReS संस्थांनी मिळून महाराष्ट्र राज्याच्या जलसंपदा विभागाबरोबर एकत्र येऊन पाणी वापर संस्थांच्या प्रोत्साहनासाठी असलेल्या पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर स्पर्धेचे फ्रेमवर्क, प्रणाली, मार्गदर्शिका, आणि गुणदान पद्धत यात जलकारभार मानकाच्या धर्तीवर सुधारणा केली आहे. स्पर्धेची हि सुधारित प्रणाली महाराष्ट्र राज्याच्या जलसंपदा विभागाने औपचारिकपणे शासकीय निर्णय निर्गमित करून स्वीकारली आहेत आणि सध्या राज्यातील ६,००० हून अधिक पाणी वापर संस्थांमध्ये त्याची अंमलबजावणी केली जात आहे.
- जलजीवन मिशन कार्यक्रमांतर्गत अंतर्गत पिण्याच्या पाण्याच्या योजनांचे संचालन आणि देखभाल दुरुस्ती (Operation & Maintenance) अधिक मजबूत करण्यासाठी WOTR, W-CReS आणि महाराष्ट्र राज्याच्या पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाने एकत्र येऊन मॉड्यूलर प्रणाली व मार्गदर्शिका विकसित केली आहे व पाणीपुरवठा आणि स्वच्छता विभागाने ती स्वीकारली आहे.
- जलकारभार मानकाच्या अंमलबजावणीतून आलेल्या अनुभवाच्या आधारे, WOTR आणि W-CReS ने महाराष्ट्रात अटल भूजल कार्यक्रमांतर्गत आयोजित करण्यात येणाऱ्या भूजल समृद्ध ग्राम स्पर्धेचे फ्रेमवर्क सुधारणा केल्या आहेत आणि सुधारित आराखडा भूजल सर्वेक्षण आणि विकास संस्थेकडे (GSDA) सादर केला आहे.
- जलकारभार मानक हे गावस्तरावरील जलविकास व व्यवस्थापनाच्या कामगिरीचा आढावा घेण्यासाठी व्यापक प्रदेशात अंमलबजावणीसाठी योग्य (स्केलेबल), पारदर्शक आणि व्यवस्थापन मोजता येण्यायोग्य फ्रेमवर्क प्रदान करते. या फ्रेमवर्कचा उपयोग कृती आराखड्याची देखरेख करून गावकऱ्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी होतो. या जमेच्या बाजू बघता, जलकारभाराचे मानक हे पाणलोट क्षेत्र विकासाचे कार्यक्रम (PMKSY-WSD (IWMP)), अटल भूजल योजना, जल जीवन मिशन कार्यक्रम, आणि राष्ट्रीय जल मिशन (National Water Mission) यासारख्या राज्य आणि राष्ट्रीय कार्यक्रमांमध्ये अंतर्भूत केले केले तर त्यांची परिणामकता वाढू शकते.
- जलकारभाराचे मानक हे नीती आयोगाने विकसित केलेल्या संमिश्र जलव्यवस्थापन निर्देशांक (Composite Water Management Index) पूरक आहे. संमिश्र जल व्यवस्थापन निर्देशांक हा भारतात राज्यस्तरावरील जलव्यवस्थापनाचे मूल्यमापन करण्याच्या उद्देशाने विकसित केला गेलेला आहे, परंतु जलकारभार मानकाची अंमलबजावणी व वापर करुण आपल्याला राज्यस्तराच्या पलीकडे जिल्हे, तालुका, गावे आणि ग्रामपंचायतींमध्ये जलविकास व व्यवस्थापनाच्या मूल्यांकनाचा आणि त्यांना त्यांच्या कामगिरीच्या आधारावर प्रमाणित करण्याची संधी उपलब्ध करून देते.
- हि प्रणाली व फ्रेमवर्क सरकार व शासकीय विभागांना अगदी सोपे आणि साधे उद्दिष्ट्य 'लो हॅंगिंग फ्रुट्स' ओळखण्यासाठी व ते साध्य करण्यासाठीच्या कामांना प्राधान्य देऊन पाणी वापरकर्त्यांच्या (गावकऱ्यांच्या) वर्तणुकीत आवश्यक शाश्वत बदल घडवून आणण्यासाठी खूप उपयुक्त आहे.
- WOTR आणि W-CreS संस्था जलकारभार मानकाचा गुंतवणूकदार, व्यावसायिक संस्था, CSR ग्रुप्स, कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्था, आणि सरकारी अधिकाऱ्यांसाठी प्रशिक्षणे आणि मानकाचे राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर प्रकाशने, आणि शासकीय धोरणकर्त्यांशी सल्लामसलत यांच्याद्वारे या प्रणाली आणि फ्रेमवर्कला पुढे घेऊन जाण्यास जाण्यास वचनबद्ध आहेत.
- जलकारभाराच्या मानकास मोठ्या प्रमाणात चालना आणि प्रोत्साहन देण्यासाठी WOTR आणि W-CReS प्रसंस्था प्रशिक्षणे, तांत्रिक सहाय्य आणि गावांना प्रमाणित करून देण्यासाठी सहाय्य करण्यास कटिबद्ध आहे.
- जलकारभाराचे मानकाच्या अधिक माहितीसाठी खालील QR कोड स्कॅन करा.

* आभार *

WGS फ्रेमवर्क हे WOTR आणि W-CReS यांच्या सहकार्याने विकसित करण्यात आले असून यासाठी IDH - The Sustainable Trade Initiative या संस्थेचे सहकार्य लाभले आहे. महाराष्ट्रात या फ्रेमवर्कचा विस्तार करण्यासाठी IndusInd Bank Limited आणि HSBC Software Development (India) Pvt. Ltd. यांच्याकडून मिळालेल्या सहकार्याबद्दल आम्ही मनःपूर्वक आभारी आहोत. तसेच या माहिती पुस्तिकेच्या डिझाईन आणि छपाईसाठी सहकार्य केल्याबद्दल Water for People या संस्थेचेही आम्ही मनापासून आभार मानतो.

सूचना:

या माहितीपत्रकातील मजकुराचे कोणतेही पुनरुत्पादन किंवा रूपांतर करण्यासाठी 'वॉटरशेड ऑर्गनायझेशन ट्रस्ट'ची पूर्वपरवानगी आणि लेखी संमती आवश्यक आहे.

तुमच्या अभिप्राय आणि सूचनांसाठी संपर्क साधा :
Watershed Organisation Trust (WOTR)

The Forum, 2nd Floor, Pune-Satara Road, Padmavati Corner, Pune, Maharashtra-411009
Phone: 020 2422 6211 | Email: info@wotr.org | www.wotr.org